

на основі збалансування інтересів та дій усіх учасників даного процесу, а також визначено пріоритетні завдання реалізації концепції маркетингу на ринку вторинної сировини з урахуванням етапів життєвого циклу. Усі запропоновані заходи повинні сприяти цілісному досягненню стратегічних цілей і маркетингових завдань при розвитку ринку вторинної сировини, що дозволить забезпечити гармонійну й ефективну інтеграцію соціальних, економічних і екологічних напрямків розвитку суспільства. Очікуваними результатами реалізації розробленого комплексу заходів є комплексне рішення економічних, соціальних і екологічних завдань регіону, забезпечення економічного використання первинних сировинних, матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН / ГЕН «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». – К.: Генеза, 2007 – 186 с.
2. Управління відходами: вітчизняний та зарубіжний досвід: посібник / О.І. Бондар, В.Є. Барановська, М.О. Баринів [та ін.]; за ред. О.І. Бондаря. – К.: Айва Плюс Лтд, 2008. – 196 с.
3. Теоретико-методичні і практичні засади управління твердими побутовими відходами високо урбанізованих промислових регіонів. Монографія / В. Л. Пілюшенко, І.В. Шкрабак, В.І.Антіпов [та ін.]; за ред. В. Л. Пілюшенко. – Донецьк: Технопарк, ДонДУУ, 2009. – 338 с.
4. Мороз О.В. Економічні аспекти вирішення екологічних проблем утилізації твердих побутових відходів / О. В. Мороз, А. О. Свентух, О. Т. Свентух. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2003. – 110 с.
5. Міщенко В. С. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення / В. С. Міщенко, Г. П. Виговська. – К.: Наукова думка, 2009. – 294 с.
6. Тараканов В.А. Методологические основы создания и развития рынка вторичного сырья / В.А. Тараканов. – М.: ИГА, 2005. – 342 с.
7. Онищенко В.О. Теоретико-методологічні засади управління сферою поводження з твердими відходами на регіональному рівні / В.О. Онищенко, М.С. Самойлік. – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – 524 с.
8. Онищенко В.О. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області / В.О. Онищенко, Ю.С. Голік, О.Е. Ілляш [та ін.]. - Полтава: Полтавський літератор, 2012. – 164 с.

Рецензент – д.с.-г.н., професор Писаренко П.В.

УДК 63:33

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Семенда О.В., аспірант

Уманський національний аграрний університет садівництва

В статті здійснено обґрунтування сутності економічної ефективності використання земельних ресурсів. Узагальнено теоретичні положення особливостей використання землі як фізичного об'єкта, а також об'єкта економічних і правових відносин у галузі сільськогосподарського виробництва. На базі досліджуваних підприємств виявлено основні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва в регіоні та динаміку

ефективності використання земельних ресурсів. Обґрунтовано методичні підходи щодо вдосконалення використання землі як об'єкта економічних відносин у сільськогосподарському виробництві та визначено напрями підвищення її ефективності.

The article made rationale essence of economic efficiency of use of land resources. Summarizes the theoretical principles of the features of the use of land as a physical object, and an object of economic and legal relations in the sphere of agricultural production. On the basis of the studied enterprises of the basic tendencies of development of agricultural production in the region and the dynamics of the efficiency of the use of land resources. Justified methodological approaches to improve the use of land as an object of economic relations in agricultural production and defines the ways of improving its efficiency.

Постановка проблеми. Земельна реформа, як основна складова аграрної реформи, виявила значну кількість складних, багатогранних проблем, пов'язаних з оцінкою ефективності використання землі в ринкових умовах господарювання. За час проведення аграрної реформи в Україні поняття ефективності майже не ставилося в центрі уваги на державному рівні, не кажучи вже про практичну необхідність і доцільність ефективного використання, яка має ґрунтуватися на нових інноваційних принципах і підходах. До того ж аграрна реформа супроводжувалася поділом великих підприємств на значну кількість дрібних, що призвело до порушення існуючих сівозмін, зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації і, як наслідок, до нераціонального використання земельних ресурсів. Тому питання підвищення економічної ефективності використання землі, формування земельного ринку, визнання землі товаром і капіталом, визначення її ринкової вартості є надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективного та раціонального землекористування присвячено значну кількість наукових праць та розробок відомих вчених, у роботах яких висвітлені питання ефективності сільськогосподарського виробництва, раціонального використання та охорони земельно-ресурсного потенціалу. У різний час дослідженнями цих питань займалися такі провідні вчені як В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, М.Г. Лобас, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, П.Т. Саблук, А.В. Шкільов, О.М. Шпичак, М.М. Федоров.

Значний вклад у розробку теоретичних і методичних питань підвищення ефективності використання земельних угідь зробили Г.І. Горохов, О.П. Канащ, Л.Я. Новаковський, І.А. Розумний, А.Я. Сохнич.

Постановка завдання. Вивчення стану економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь в аграрних підприємствах Уманського району Черкаської області.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний, системно-аналітичний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Земля є одним із головних факторів виробництва, ефективність використання якого тісно пов'язана з використанням живої праці і матеріальних ресурсів. Тому поняття ефективності землекористування переплітається з поняттям ефективності сільськогосподарського виробництва.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва визначається шляхом порівняння отриманого результату і ефекту із витратами і ресурсами і означає одержання максимальної кількості продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби при найменших затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Тому розрахунок ефективності виробництва зводиться до визначення отриманого ефекту, а також витрат і ресурсів, які необхідні для цього [1].

Економічна ефективність використання землі характеризується обсягом виробництва продукції рослинництва і тваринництва з 1 га земельної площі при найменших затратах на її одиницю. При дослідженні ефективності використання землі важливо оцінювати рівень інтенсивності землекористування, який характеризують такі показники: ступінь сільськогосподарської освоєності землі (відношення площі сільськогосподарських угідь до загальної площі господарства), ступінь розораності сільськогосподарських угідь (відношення ріллі і багаторічних культурних насаджень до площі сільськогосподарських угідь), ступінь розораності території (відношення ріллі і багаторічних культурних насаджень до загальної площі господарства) [6].

Економічну ефективність використання сільськогосподарських угідь розглянемо на прикладі Уманського району Черкаської області. Даний район характеризується високою сільськогосподарською освоєністю території (табл. 1).

Таблиця 1

Земельні ресурси сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Показники	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2012р. в % до 2008р.
Сільськогосподарські угіддя, га	66441,6	64338,0	63185,6	62580,2	59013,0	88,8
в т.ч. рілля	65582,6	63415,0	62263,2	61531,8	58079,0	88,5
сіножаті	180	173	204	219	204	113
пасовища	74	36	95	86	86	116
багаторічні насадження	376	421	421	554	470	125

З табл. 1 можна зробити висновок, що у 2012 р. площа сільськогосподарських угідь у підприємствах, які звітуються зменшилася на 11,2% порівнюючи з 2008 р. це можна пояснити тим, що окремі власники земельних паїв, які здавали свою землю в оренду сільськогосподарським підприємствам забрали її і використовують самостійно. Саме розмір даних угідь є основним об'єктом аналізу земельних ресурсів. Вивчивши склад та структуру земельних угідь, ми маємо можливість встановити порушення в землекористуванні та оцінити ефективність використання земель.

Структура сільськогосподарських угідь залежить від зональних особливостей і характеризує якість землі як засобу виробництва в сільському господарстві. У складі сільськогосподарських угідь найбільшу цінність мають рілля і багаторічні насадження. Економічна ефективність використання виробничих ресурсів значною мірою залежить від рівня родючості ґрунтів[2].

Аналіз сучасного використання земель в Уманському районі показує, що в структурі сільськогосподарських угідь рілля становить близько 75,8%,

тобто земля знаходиться в постійному активному обробітку. Таке явище є негативним з точки зору екологічних чинників. Тому на сучасному етапі, з метою підвищення результативності діяльності агровиробників та ефективності використання наявного земельного потенціалу необхідно оптимізувати структуру посівних площ для того, щоб збільшити прибутки.

В 2012 році в районі під зерновими культурами було зайнято 60,6, під технічними – 27,1, картоплею та овочами – 6,2, кормовими – 6,1% [7]. Вже з самої структури посівних площ, можна зробити висновок, що в районі не приділяють належної уваги розвитку тваринництва, тому що кормове поле району займає лише 6,1%. Все це безумовно відіб'ється на ефективному використанні сільськогосподарських угідь.

Основним напрямом в сільському господарстві району є виробництво зернових, технічних культур, зокрема соняшнику і цукрових буряків і виробництво м'яса, молока та меду – в тваринництві.

Розглянемо основні показники економічної ефективності в сільськогосподарських підприємствах Уманського району (табл. 2).

Таблиця 2

Основні економічні показники господарської діяльності в сільськогосподарських підприємствах Уманського району Черкаської області*

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення 2012 р. до 2008р. (+;-)
Виробництво валової продукції в постійних цінах 2010 р. всього, тис. грн.	88365,3	135865	142451	157909,4	296255	207890
Середньорічна чисельність робітників, осіб	2330	2142	2114	2034	1894	-436
Сільськогосподарські угіддя, га	66441,6	64338,0	63185,6	62580,2	59013,0	-7428,5
Виробництво валової продукції, тис. грн.:						
- на 100 га с/г угідь	135	211	227	302	502	367
- на 1 працівника	37,93	63,43	67,38	77,63	156,40	118,47
Чистий прибуток, тис. грн.	36937	92911	49578	83459	30107	-6830
Одержано чистого прибутку, тис. грн.						
- на 100 га с/г угідь	59,7	151,0	138,9	159,0	168,0	108,3
- на 1 працівника	15,85	43,38	23,45	41,03	15,89	0,04
Валовий прибуток, тис. грн.	46139	61568	75327	100166	94323	48184
Одержано валового прибутку, тис. грн.						
- на 100 га с/г угідь	71	96	120	191	159	88
- на 1 працівника	19,80	28,74	35,63	49,25	102,59	82,79
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	128533	180312	218169	246821	384549	256016
Рівень рентабельності, %	28,74	51,53	22,72	33,81	7,8	-20,9

* розраховано автором по матеріалах річної форми №50 с.-г.

Дані табл. 2 свідчать про те, що за період з 2008 року по 2012 рік показники мали змінну тенденцію. Виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь зросло у 2012 р. до 2008 р. на 367 тис. грн. або на 171,8%. Зріс валовий прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь за досліджений період на 88 тис. грн. Зросло відповідно виробництво валової продукції і валового доходу на одного середньорічного працівника зайнятого в сільськогосподарському виробництві.

Проте через ряд об'єктивних причин прибуток у 2012р. менший проти 2008 р. на 6830 тис. грн. і головна причина та, що собівартість виробленої продукції у 2012р. зростає до 2008 р. на 256016 тис. грн. або на 299%. Найбільший чистий прибуток був у 2011 р. він становив 83459 тис. грн. і рентабельність с/г виробництва в підприємствах району була 33,8, що на 26,01 в.п. більше, ніж у 2012 р.

Що стосується показників економічної ефективності використання землі, то треба підкреслити, що сьогодні більшість науковців сходяться на тому, що їх найбільш повно характеризує система натуральних і вартісних показників. Дана система показників дає необхідне уявлення про рівень ефективності використання землі.

До натуральних показників належать урожайність сільськогосподарських культур та виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь. При цьому вихід продукції скотарства й вівчарства розраховують на 100 га сільськогосподарських угідь, свинарства – на 100 га ріллі, а птахівництва – на 100 га посіву зернових.

До вартісних показників належать такі як виробництво на 100 га сільськогосподарських угідь: валової продукції у порівняльних цінах, товарної продукції у поточних цінах реалізації, валового доходу, прибутку[3; 4;5]. Розглянемо показники економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Уманського району Черкаської області (табл. 3).

Дані приведені в табл. 3 дають змогу зробити висновки про деякі незначні зміни урожайності сільськогосподарських культур вирощуваних в підприємствах Уманського району. Для більш досконалого аналізу розглянемо рівень урожайності сільськогосподарських культур, як показника економічної ефективності використання землі, проаналізуємо урожайність зернових культур, цукрових буряків і соняшнику, які найбільш поширені в господарствах Уманського району Черкаської області.

Як бачимо, урожайність в усіх категоріях господарств різко коливається за роками. Виходячи з даних наведених в таблиці 3 найвищий рівень урожайності цукрових буряків отримано в 2010 р. – 474,8 ц/га. Проте слід відмітити, що посівна площа цукрових буряків становила лише 739 га. Його висівали лише 10 господарств, коли в 1990 році його висівали в районі 12 тис. га. Спостерігається значне зростання урожайності соняшнику. Проте в тваринництві надзвичайно низькі показники, через низьку щільність поголів'я та незадовільну продуктивність. В районі з 31 підприємства займаються молочним скотарством лише 8 підприємств.

Основні економічні показники ефективності використання землі підприємств Уманського району Черкаської області

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Урожайність, ц/га:					
- зернові та зернобобові	40,5	40,2	40,9	49,4	43,8
- соняшник	18,2	23,9	21,9	21,3	27,4
- соя	10,2	16,8	19,0	19,6	10,9
- ріпак озимий	29,3	17,8	15,6	22,6	26,3
- ріпак ярий	-	-	12,8	24,4	4,8
- цукрові буряки	308,6	-	310,1	474,8	382,9
- картопля	88	-	128,1	116,6	-
- овочі відкритого ґрунту	163,4	107,7	171,1	87,3	112,3
Виробництво на 100 га відповідних угідь, ц:					
- зернових та зернобобових	2233,7	2275,0	2225,1	3295	2510,6
- живої ваги ВРХ	9,6	11,6	18,0	18,9	14,4
- молоко	78,5	105,9	210,6	205,6	103,7
- свиней	9,3	7,4	23,8	19,8	10,3
- овець	0,009	0,008	0,09	0,11	0,09
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.					
- валової продукції	135	211	227	302	502
- чистого прибутку	59,7	151,0	138,9	159	168,0

З таблиці слідуює, що загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства, чистого прибутку в підприємствах Уманського району Черкаської області зростає. Зміни в темпах приросту валової продукції сприяли зміні фінансового стану підприємств Уманського району.

Розглянемо рівень використання землі в сільськогосподарських підприємствах Уманського району, які зберегли тваринництво, зокрема ДП «Харвіст-Умань», ТОВ «Полянецьке» та ФГ «Агрофірма Базис», які характеризують основні тенденції використання сільськогосподарських угідь в більшості аграрних підприємств Уманського району розглянемо в табл. 4.

Наведені в табл. 4 розрахунки дозволяють з достатньою повнотою визначити рівень ефективності використання земельних ресурсів у трьох досліджених господарствах району.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. В цілому орні землі Уманщини за їх економічною оцінкою можна віднести до середніх в Черкаській області, кращими за бонітетом є землі Чернобаївського, Христинівського, Монастирищенського, Жашківського районів. Основними землекористувачами виступають сільськогосподарські підприємства.

За обсягом валової продукції Уманський район займає 6 місце серед 20 районів Черкаської області і використовує 8,5% загальнообласних площ сільськогосподарських угідь. Починаючи з 2008 року обсяги виробництва валової продукції

кції у підприємствах Уманського району мають тенденції до зростання. У 2012 році по виробництву зерна район займає 3 місце серед інших районів області, по соняшнику 2 місце, проте по виробництву м'яса – 10, а по молоку – 12 місце.

Таблиця 4

Рівень використання землі в сільськогосподарських підприємствах Уманського району

Показники	ДП «Харвіст-Умань»			ТОВ «Полянецьке»			ФГ «Агрофірма Базис»		
	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.
Площа сільськогосподарських угідь, га	9618	10013	10013	1346	1346	1333	4042	4052	4052
Урожайність ц/га:									
- зернові та зернобобові	41,1	51,7	58,4	31,7	45,9	46,4	37,3	52,4	51,3
- соняшник	23,7	21,4	23,6	17,9	21,6	28,6	24,5	19,6	31,4
- соя	24,1	23,0	20,0	23,6	10,3	10,1	12,0	14,0	11,5
- ріпак озимий	18,4	21,4	23,0	16,2	27,8	26,4	18,3	24,6	26,2
Виробництво на 100 га відповідних угідь, ц:									
- зернових та зернобобових	2155,6	2916,9	2783,6	1399,5	1955,0	2252,0	1829,0	2960,0	2886,1
- живої ваги ВРХ	52,8	49,2	327,8	34,5	30,5	3,6	16,8	24,3	25,2
- молоко	637,3	621,4	586,0	496,4	433,2	608,0	239,5	205,6	267,0
- свиней	103,8	85,0	31,9	4,4	6,2	2,2	14,3	13,7	12,0
Вироблено на 100 га с/г угідь, тис. грн.									
- валова продукція	580	570	580	464,3	553,3	611,4	501,8	543,4	636,4
- чистий прибуток	23,86	13,1	13,8	95,1	127,2	161,8	52,2	83,8	94,0

Економічні показники ефективності використання сільськогосподарських угідь, які розглянуті в таблиці 3 дають можливість зробити загальний висновок, що земельні ресурси району використовуються не ефективно, тому що виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь становить лише 103,7 ц, м'яса ВРХ – 14,4, м'яса свиней – 10,3. А в структурі товарної продукції продукція тваринництва займає 20-21% в залежності від року. Щоб ефективно використовувати земельні ресурси в сільськогосподарських підприємствах району необхідно в першу чергу збільшувати поголів'я всіх видів тварин. Довести щільність поголів'я ВРХ до 40-50, корів до 20 голів на 100 га сільськогосподарських угідь. Підприємствам району слід збільшувати поголів'я всіх видів тварин.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу /В.Г. Андрійчук// Підручник. – К.:КНЕУ. – 2013. – 779с.
2. Грановська Л.М. Трансформація земельних відносин та регіонально еколого-економічні проблеми /Л.М. Грановська// Таврійський науковий вісник. – 2005. - №41. – С. 260.
3. Гуторов О.І. Застосування результатів економічної оцінки земель в господарському механізмі / О.І. Гуторов// Вісник Харківського національного аграрного університету: Економіка АПК і природокористування. Збірник наукових праць. – Харків: ХНАУ, 2008. – С. 29-38.

4. Третяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами /А.М. Третяк// Навчальний посібник. – Вінниця. – 2006. – 360с.

5. Федоров М.М. Об'єктивна необхідність і основні методичні принципи удосконалення методики економічної оцінки земель / М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 4-5.

6. Шпичак О.М. Реальна оцінка економічного стану АПК України як необхідна передумова виходу його з кризи / О.М. Шпичак // Економіка АПК – 2007. – № 5. – С. 24-28.

7. Статистичний щорічник Черкаської області за 2012 р. – Головне управління статистики в Черкаській області. – 2013. – 511 с.

Рецензент – д.е.н., професор Мудрак Р.П.

УДК 338.439.4.003.13:637.12

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРКАЩИНИ

*Семенда Д.К., к.е.н., професор; Семенда О.В., к.е.н.
Уманський національний університет садівництва*

В статті здійснено обґрунтування стратегічного розвитку виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, проведено аналіз його сучасного стану та визначено напрями підвищення його економічної ефективності.

The paper is devoted to the substantiation of strategic development of milk production at agricultural enterprises of the Cherkassy region, the authors analyze its current state and define the aspects of the increasing of its economic effectiveness.

Постановка проблеми. Актуальність, доцільність і значущість розв'язання проблеми підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах нарощуванням рівня його інтенсивності визначається тим, що має місце значний розрив між генетичним потенціалом продуктивності корів різних порід, при середньому його значенні 7–8 тис. кг та фактично досягнутою в Україні продуктивністю (4520 кг у 2013 р.). Тобто реалізація цього потенціалу становить лише близько 50%, основною причиною чого вчені вважають недотримання товаровиробниками технологічних умов утримання, вирощування й годівлі сільськогосподарських тварин.

Узагальнення досвіду зарубіжних країн із високоінтенсивним розвитком молочного скотарства (надій 7–13 тис. кг) показує можливість і доцільність нарощування продуктивності корів, оскільки Україна за цим показником значно відстає від розвинутих країн. Зазвичай у таких випадках особлива увага приділяється можливостям, пов'язаним з інтенсифікацією виробництва за рахунок впровадження в галузь досягнень НТП і передового досвіду. Отже, нині є потреба зорієнтувати вітчизняне молочне скотарство на випробуваний у світі ефективний шлях його ведення – інтенсивний, що потребує економічного обґрунтування напрямів інтенсифікації [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасної стратегії розвитку виробництва молока і ринку молокопродукції зокрема належать працям В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, П.С. Березівського, М.М. Ільчука, П.Т.Саблука, О.М.Шпичака та інших економістів-аграріїв. Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій, питання розробки пошуку напрямів ефективного його виробництва залишаються ще недостатньо вивченими.